

<https://doi.org/10.18778/0208-6050.9.07>

Janusz Skodlarski

POLSKA W EUROPEJSKIEJ KOMISJI GOSPODARCZEJ ONZ
(W LATACH 1947—1949)

Po zakończeniu II wojny światowej ogromne potrzeby związane z odbudową gospodarki polskiej oraz zmiany jej struktury skłaniały polską rację stanu do włączenia się w nurt międzynarodowej współpracy ekonomicznej.

Polska wiązała poważne nadzieje z ONZ. Organizacja ta miała stanowić platformę współpracy dogodną dla wszystkich państw — dużych i małych, niezależnie od ich ustroju społeczno-gospodarczego. W sytuacji Polski możliwości te nabierały dużego znaczenia.

W związku z tym Polska podjęła aktywną działalność w Zgromadzeniu Ogólnym ONZ, Radzie Gospodarczo-Społecznej, Europejskiej Komisji Gospodarczej, Organizacji Narodów Zjednoczonych do Spraw Wyżywienia i Rolnictwa oraz w organizacjach finansowych (Międzynarodowym Banku Odbudowy i Rozwoju oraz Międzynarodowym Funduszu Walutowym). Szczególnie owocny wkład wnieśli przedstawiciele Polski w prace Europejskiej Komisji Gospodarczej ONZ (EKG).

Propozycję utworzenia EKG wysunęła delegacja polska. Poinformował o tym opinię publiczną Oskar Lange w wywiadzie udzielonym „Przeglądowi Międzynarodowemu”. Stwierdził on m. in.: „Myśl takiej komisji została wysunięta przez przedstawicieli Polski na konferencji w sprawie obszarów zniszczonych, która odbyła się w Londynie latem 1946 r.”¹

Delegacja radziecka odniosła się do tej propozycji z pewną nieufnością, jednakże delegacji polskiej udało się przekonać radzieckich przedstawicieli o „pozytywnej wartości takiej europejskiej komisji

¹ „Przegląd Międzynarodowy” 1948, nr 2, s. 3, 4.

gospodarczej, dzięki czemu rezolucja na ten temat została uchwalona jednomyślnie².

Jesienią 1946 r. Zgromadzenie Ogólne ONZ poleciło RG—S jak najszybsze powołanie komisji europejskiej. Stosownie do tego zalecenia Rada na IV sesji 28 III 1947 r. powołała do życia Europejską Komisję Gospodarczą (ECE — Economic Commission for Europe). Projekt rezolucji w tej sprawie został zredagowany przez Polskę, Stany Zjednoczone i W. Brytanię³.

Głównym celem EKG, zgodnie z artykułem 1 (a) jej statutu, jest „[...] inicjowanie i uczestniczenie w środkach ułatwiających uzgodnione działanie na rzecz odbudowy gospodarczej Europy, podniesienie poziomu gospodarki europejskiej oraz utrzymanie i umocnienie ekonomicznych więzi między krajami europejskimi oraz innymi krajami świata”⁴. Ponadto statut zalecił Komisji inicjowanie studiów nad zagadnieniami ekonomicznymi Europy oraz podjęcie akcji zbierania i opracowywania informacji ekonomicznych, statystycznych i technologicznych. W okresie początkowym EKG miała zwrócić szczególną uwagę na odbudowę gospodarczą państw zniszczonych w wyniku działań wojennych, będących członkami ONZ.

Do połowy 1947 r. działalność Komisji koncentrowała się wokół prac organizacyjnych. Na jej pierwszym posiedzeniu (2—16 V 1947 r.) dokonano wyboru władz. Przewodniczącym EKG został Duńczyk E. Waerum, a wiceprzewodniczącym Jacek Rudziński. W skład Komisji włączono organizacje tymczasowe: Europejską Organizację Węglową, Centralną Organizację Europejskich Przewozów Śródlądowych oraz Nadzwyczajny Ekonomiczny Komitet Europejski. W okresie do 5 VII 1947 r. (początek II sesji) utworzono następujące komitety techniczne: węglowy, stalowy, drzewny i transportowy⁵. Na tym etapie prace Komisji nie natrafiały na poważniejsze przeszkody.

Jednakże w drugiej połowie 1947 r. sytuacja międzynarodowa uległa pogorszeniu. Dyskusje wokół planu Marshalla, a następnie wejście jego w życie doprowadziły do pogłębienia rozbieżności politycznych między państwami kapitalistycznymi i socjalistycznymi. Plan Marshalla wywarł bezpośredni wpływ na osłabienie pozycji EKG.

W związku z amerykańską propozycją pomocy gospodarczej pojawił się dylemat wyboru agendy wykonawczej, która pełniłaby funkcje redystrybucyjne. EKG, będąc organizacją ogólnoeuropejską, mogła

² „Rzeczpospolita” 22 XII 1946.

³ Rezolucja 36 (IV) Rady Gospodarczo-Społecznej, dok. E/156, s. 13.

⁴ Statut Europejskiej Komisji Gospodarczej ONZ, dok. E/ECE/395.

⁵ Archiwum Akt Nowych (dalej AAN), Ministerstwo Przemysłu i Handlu (dalej MPIH), sygn. 47, k. 48—52; „Gospodarka Planowa” 1947, nr 16, s. 659, 660.

z powodzeniem podjąć się redystrybucji pomocy amerykańskiej w Europie. Opinię w tym duchu wyraził sekretarz generalny ONZ Trygve Lie oraz jego zastępca A. Pelt, którzy uważali, iż istnieją wszelkie przesłanki, aby program pomocy amerykańskiej dla Europy był realizowany w ramach ONZ przez komisję europejską⁶.

Decydujący głos w tej sprawie miały jednak Stany Zjednoczone. USA dokonały reorientacji swej polityki w zakresie pomocy gospodarczej dla Europy. Porzuciły one koncepcję ogólnoeuropejskiej współpracy pod patronatem ONZ (przykładem takiej pomocy była działalność UNRRA) i podjęły starania, mające na celu zjednoczenie Europy pod egidą amerykańską. W tej sytuacji Stany Zjednoczone zdawały sobie sprawę, że EKG nie będzie odpowiednim instrumentem zapewniającym im wyłączną domenę wpływów w Europie.

W sytuacji, kiedy Związek Radziecki powstrzymał się od udzielenia poparcia komisji europejskiej, a W. Brytania i Francja opowiedziały się po stronie USA, koncepcja ONZ została skazana na niepowodzenie⁷.

Na konferencji paryskiej (12 VII 1947 r.), pod wpływem Stanów Zjednoczonych, utworzono Komitet Europejskiej Współpracy Gospodarczej (CEEC), któremu powierzono rolę agendy wykonawczej planu Marshalla. W Europie powstała nowa subregionalna organizacja gospodarcza, która przekreślała praktycznie możliwość ogólnoeuropejskiej współpracy ekonomicznej. Spadło tym samym znaczenie EKG³. Państwa zachodniej Europy, ze względu na udział w niej Związku Radzieckiego i krajów demokracji ludowej, zaczęły traktować Komisję jako organizację konkurencyjną. Nadzieje na utrzymanie jedności Europy zmalały prawie do zera.

Rząd polski wyraził ubolewanie z powodu eliminowania organów CNZ z programu pomocy amerykańskiej dla Europy. Oświadczył zarazem, iż będzie sprzeciwiał się nadal próbom podziału Europy na dwa obozy. Polska była zainteresowana rozwojem współpracy gospodarczej ze wszystkimi państwami niezależnie od tego, czy znajdowały się one na zachód czy na wschód od Odry i Łaby⁹.

⁶ J. Bielański, *Czynniki polityczne a działalność Europejskiej Komisji Gospodarczej ONZ*, „Sprawy Międzynarodowe” 1977, nr 7—8, s. 117.

⁷ Tamże, s. 117—118.

⁸ Zdawała sobie z tego sprawę strona polska: „Dlatego na ostatnim Walnym Zgromadzeniu wystąpiliśmy przeciwko pomijaniu Europejskiej Komisji Gospodarczej [...] Przeszłość EKG będzie zależała od rozwoju europejskiej sytuacji politycznej” („Przegląd Międzynarodowy” 1948, nr 2, s. 3, 4).

⁹ „Zbiór Dokumentów” 1948, nr 2, *Przemówienie ministra spraw zagranicznych Polski Z. Modzelewskiego 17 IX 1947 r. na II sesji ZO ONZ*.

Jednakże kraje kapitalistyczne nie zamierzały wykonywać zadań wynikających ze statutu EKG. W szczególności uchylały się one od współpracy w zakresie odbudowy krajów zniszczonych przez wojnę. Paradoxem historii (ale nie polityki) będzie coraz bardziej aktywna pomoc państw kapitalistycznych w odbudowie gospodarczej zachodnich Niemiec. Rząd polski przeciwstawiał się zdecydowanie tej złowrogiej polityce¹⁰.

W tym stanie rzeczy Komisja zrezygnowała chwilowo z bardziej ambitnego programu i podjęła się realizacji zadań bieżących dotyczących głównie likwidacji „wąskich gardeł” w produkcji ważniejszych artykułów, takich jak: węgiel, stal i energia elektryczna. W drugiej połowie 1947 r. utworzono Komitet Energii Elektrycznej, Komitet Mieszkaniowy oraz Komitet Materiałowo-Przemysłowy. Rozbudowano też wcześniej powstałe komitety¹¹. Jednocześnie w ramach Sekretariatu (w Departamencie Badań Ekonomicznych) podjęto poważne prace analityczne nad gospodarką europejską, ogłaszając dwa przeglądy za 1947 i 1948 r.¹² Była to wartościowa analiza niezmiernie skomplikowanej sytuacji europejskiej.

EKG nie pogodziła się jednak z tym stanem rzeczy. Mimo pogłębiających się różnic politycznych podjęto próbę urzeczywistnienia koncepcji współpracy ogólnoeuropejskiej. Nowy etap prac Komisji zapoczątkowała III sesja (26 IV—7 V 1948 r.), na której przedstawiono szeroki i konstruktywny program dotyczący rozwoju gospodarki europejskiej. Ewolucja działalności komisji europejskiej była podyktowana z jednej strony kontrofensywą przeciwko planowi Marshalla, a z drugiej konsekwencją nowej sytuacji ekonomicznej w świecie. W drugiej połowie 1948 r. etap odbudowy w większości krajów europejskich dobiegał końca, produkcja miała tendencję wzrastającą. Proces ten zbiegał się jednocześnie z rozpoczynającym się kryzysem w Stanach Zjednoczonych. Pojawiło się niebezpieczeństwo nadprodukcji wielu podstawowych artykułów. Sytuacja ta przeniosła zatem punkt ciężkości obrad z zagadnień produkcyjnych na zagadnienia wymiany, w szczególności handlu Wschód—Zachód¹³.

¹⁰ Zob. Przemówienia polskich mężów stanu oraz noty rządu polskiego wobec kwestii niemieckiej zamieszczone w: „Zbiór Dokumentów” 1948, nr 2, 9; 1949, nr 1, 10, 12.

¹¹ *Raport EGK za okres od 15 VI do 31 XII 1947 r.*, [w:] *Procès-verbaux officiels du Conseil économique et social*, dok. Z/603/ Add. I.

¹² AAN, MPiH, sygn. 47, k. 86, *Raport w sprawie Europejskiej Komisji Gospodarczej*.

¹³ Tamże.

Biorąc pod uwagę potrzeby sytuacji delegacja radziecka wystąpiła z inicjatywą:

- 1) utworzenia w ramach Komitetu Przemysłowo-Materiałowego specjalnego podkomitetu przeznaczonego do studiów nad szczególnie ważnymi dla gospodarki europejskiej gałęziami produkcji;
- 2) utworzenie Komitetu Handlu oraz Komitetu Rolnictwa.

Związek Radziecki domagał się podjęcia akcji zmierzającej do rozszerzenia obiektów handlowych Wschód—Zachód. Tej sprawie miała służyć działalność Komitetu Handlowego. Komitet Rozwoju Handlu i Komitet Rolny utworzono w październiku 1948 r.¹⁴

Przedstawiciele państw zachodnich wysuwali zarzut, iż inicjatywa radziecka ma charakter propagandowy. Pod znakiem dyskusji politycznych przebiegała II sesja Komisji. Dużą aktywność przejawiały delegacje ZSRR i krajów demokracji ludowej¹⁵. W dyskusji nad raportem o sytuacji ekonomicznej Europy w 1947 r., przedstawiciel ZSRR zarzucił, iż w sprawozdaniu nie wykazano wpływu zmian ustrojowych na wyniki gospodarcze państw Europy Wschodniej. Najstrzejsze w tonie było przemówienie delegata Polski. Stwierdził on m. in. „Obserwujemy z niepokojem wytwarzający się system preferencji gospodarczych dla pewnych krajów europejskich z pominięciem innych [...] I widzimy w tej akcji załączek niezliczonych zamieszkań i kłopotów dla całej Europy”¹⁶. Jednym z jaskrawych dowodów na to była odbudowa dominacji gospodarczej Niemiec. Polska, mimo że sprzeciwiała się tej tendencji, była jednak za rozwojem stosunków handlowych z Niemcami.

Przedstawiciele polscy w EKG nie ograniczali się tylko do krytyki planu Marshalla. Strona polska starała się aktywizować działalność komitetów technicznych, aby nie dopuścić do przeniesienia spraw, którymi one zajmowały się do organizacji paryskiej. Od połowy 1948 r. państwa zachodnioeuropejskie, w szczególności W. Brytania, podejmowały liczne wysiłki, zmierzające do likwidacji komitetów: stalowego, energetycznego i przemysłowo-materiałowego. Podawano najczęściej dwa argumenty:

- 1) w komitetach technicznych kraje Europy Wschodniej nie biorą czynnego udziału,
- 2) komitety te spełniły już swe zadania i na obecnym etapie nie realizują nowych.

¹⁴ *Rapport de la Commission économique pour l'Europe* (9 V 1948—21 V 1949), dok. E/ECE/104; „Przegląd Międzynarodowy” 1948, nr 10, s. 23, 24.

¹⁵ Zob. sprawozdanie J. Rudzińskiego z działalności EKG w: *Procès-verbaux ... sixième session* (2 II—11 III 1948).

¹⁶ AAN, MPiH, sygn. 47, k. 60.

Pierwszy argument był częściowo uzasadniony, bowiem tylko przedstawiciele Polski i Czechosłowacji brali udział w pracach wszystkich komitetów. Czechosłowacy zajmowali szereg ważnych stanowisk w komitetach technicznych¹⁷.

Polska inicjowała i popierała te kierunki działalności EKG, które prowadziły do odbudowy gospodarczej Europy. W przekonaniu strony polskiej odbudowa Europy wymagała rozwoju handlu międzyeuropejskiego kosztem zmniejszenia importu z USA¹⁸.

EKG w myśl koncepcji przyjętych na III sesji przystąpiła z dużą konsekwencją do prac nad rozwojem współpracy intraintraeuropejskiej. W sierpniu 1948 r. obradował komitet doraźny w sprawie uprzemysłowienia i handlu. Dyskutowano nad następującymi problemami: 1) rozwojem handlu europejskiego, 2) wzrostem produkcji przemysłowej, 3) przyspieszeniem rozwoju krajów europejskich opóźnionych gospodarczo¹⁹.

Najwięcej miejsca poświęcono problemom handlu. Poziom wymiany towarowej Wschód—Zachód odbiegał daleko od przedwojennego²⁰. Plonem tej konferencji był raport w sprawie wymiany towarowej między Wschodem i Zachodem. W raporcie zakładano, iż do 1952 r. wymiana ta winna wzrosnąć blisko pięciokrotnie w porównaniu z 1948 r. Pięciokrotny wzrost obrotów towarowych intraintraeuropejskich miał uniezależnić Europę od importu amerykańskiego. Planowano, iż Europa Zachodnia powiększy import żywności i surowców z Europy Wschodniej z 700 mln \$ w 1947 r. do 3000 mln \$ w 1952 r. Raport zalecał spłacenie importu dostawami dóbr inwestycyjnych oraz pomoc techniczną w uruchomieniu urzędów. Proponowano również ustalenie warunków i wysokości kredytów dla Europy Wschodniej. Autorzy raportu dostrzegali pilną potrzebę podjęcia badań w zakresie handlu zagranicznego, a zwłaszcza wypracowania bilateralnych i wielostronnych form handlu zagranicznego²¹. Rozwój wymiany towarowej uwarunkowany był wzrostem produkcji przemysłowej i rolniczej. „Powiększenie potencjału gospodarczego Europy Wschodniej — stwierdza raport komisji — jest dla Euro-

¹⁷ *Procès-verbaux ..., sixième session*, dok. E/ECE/Add. I.

¹⁸ AAN, Centralny Urząd Planowania (dalej CUP), sygn. 1963 A, k. 2—19; MPiH, sygn. 47, k. 84—95.

¹⁹ AAN, MPiH, sygn. 47, k. 74—81, *Rapport de la Commission...*, op. cit.

²⁰ W 1947 r. eksport 7 krajów Europy Wschodniej do Europy Zachodniej osiągnął zaledwie 1/3 stanu przedwojennego, a z ZSRR jedynie 17%. Natomiast import Europy Wschodniej z Europy Zachodniej wyniósł 41% poziomu przedwojennego, a ZSRR 45% („Życie Gospodarcze” 1948, nr 15, s. 740).

²¹ AAN, MPiH, sygn. 47, k. 74—81.

py Zachodniej jedyną nadzieją na uniezależnienie się od nadzwyczajnej pomocy Stanów Zjednoczonych"²².

Tezy zawarte w raporcie miały szansę realizacji tylko w przypadku poprawy sytuacji międzynarodowej. Od lipca do września 1948 r. miała miejsce krótkocokresowa zmiana stanowiska USA wobec krajów Europy Wschodniej. Stany Zjednoczone udzieliły swego poparcia koncepcji wzmożenia obrotów handlowych między Europą Wschodnią a Zachodnią. Intensyfikacja handlu Wschód-Zachód miała zmniejszyć o 1/3 deficyt dolarowy Europy Zachodniej. Państwa zachodnioeuropejskie korzystające z planu Marshalla, zgodnie z nowym kursem, miały obowiązek zakupu towarów w Europie, natomiast w USA tylko wtedy, gdy nie było ich w Europie. Zmiana ta znalazła odbicie w bieżącej wymianie handlowej. W ciągu lipca 1948 r. dotychczasowa lista towarów zakazanych została nieco zredukowana. Oceniono wówczas, iż nawet przy nieznacznym zmniejszeniu napięcia międzynarodowego, rozpocznie się nowy okres w międzynarodowych stosunkach ekonomicznych²³.

Niebawem Stany Zjednoczone powróciły do starego kursu w polityce zagranicznej. W lutym 1949 r. na I posiedzeniu Komitetu Rozwoju Handlu EKG kraje demokracji ludowej przypuściły atak na amerykańską politykę dyskryminacji. Przedstawiciel Czechosłowacji wniósł projekt rezolucji, w której domagano się, aby Komitet badał zagadnienia związane z polityką dyskryminacyjną. Rezolucja czechosłowacka została jednak odrzucona.

Sekretarz Wykonawczy EKG, Gunnar Myrdal, stał na stanowisku rozwoju handlu zagranicznego na zasadach komercyjnych. Dążył on do utrzymania jedności gospodarczej Europy²⁴. Sekretariat Komisji zdawał sobie sprawę z konsekwencji, jakie miała dla Europy polityka ingerencji i restrykcji w handlu międzynarodowym²⁵.

Nie bacząc na politykę amerykańską Komitet Rozwoju Handlu przygotował w szybkim tempie podstawowe dokumenty w zakresie intensyfikacji handlu europejskiego. Opracowano m. in. program prac dotyczący ułatwień funkcjonowania bieżących obrotów międzyeuropejskich. Wystąpiły trudności w związku z ustaleniem możliwości eksportowo-

²² Raport EKG w sprawie wymiany towarowej pomiędzy Wschodem i Zachodem, „Życie Gospodarcze” 1948, nr 18, s. 739, 740.

²³ AAN, MPiH, sygn. 3004, *Sytuacja na terenie międzynarodowych organizacji gospodarczych*, 4 XI 1948 r., nlb.

²⁴ „Życie Gospodarcze” 1949, nr 13—14, s. 580—583.

²⁵ Sekretariat EKG oceniał sytuację następująco: „[...] jeśli spory polityczne nie zostaną zastąpione bardziej zdecydowanymi posunięciami zmierzającymi w kierunku współpracy, konsekwencje ekonomiczne przybiorą niewątpliwie formę dalszego podziału Europy” (*Economic Survey of Europe in 1948*, s. 164).

-importowych poszczególnych państw. Prace Sekretariatu Komisji wyprzedzały przygotowania zainteresowanych rządów. Z dużym napięciem oczekiwano zwłaszcza na materiały ze Związku Radzieckiego²⁶. Komitet Rozwoju Handlu w dalszych swych pracach proponował przygotowanie umów wielostronnych. Propozycje te nie zostały zrealizowane, ponieważ Komitet w wyniku pogorszenia się sytuacji międzynarodowej, nie wznawiał swej działalności aż do 1954 r.²⁷

Na specjalną uwagę zasługuje stosunek Polski wobec handlu Wschód-Zachód. Mimo zmiany sytuacji międzynarodowej założenia polskiej polityki handlowej nie uległy zmianie. Zachowując priorytet handlu ze Związkiem Radzieckim i krajami demokracji ludowej zakładano nadal rozwój wymiany towarowej między Europą Wschodnią a Zachodnią. Strona polska widziała potrzebę zawierania dodatkowych porozumień multilateralnych obok układów bilateralnych, umożliwiających pełniejsze wykorzystanie tych możliwości obrotu, które w umowach dwustronnych nie mogły być wykorzystane z powodu „nie dopasowania się” partnerów. Ważną rolę mogły również spełnić porozumienia długoterminowe zawierane między grupą państw wschodnich i zachodnich. Dzięki nim można było zabezpieczyć stałe rynki zbytu oraz stabilność cen. W związku z tym należało, zdaniem strony polskiej, zwiększyć produkcję dóbr inwestycyjnych na Zachodzie, uruchamiając jednocześnie nową produkcję eksportową w Europie Wschodniej. Rysowała się także konieczność utworzenia funduszu kredytowego na zakup dóbr inwestycyjnych²⁸.

Ponadto przedstawiciele polscy wystąpili z inicjatywą utworzenia funduszu międzynarodowego w celu odmrożenia nadwyżek clearingowych, podjęcia współpracy zmierzającej do ułatwienia transakcji trójkątnych, udoskonalenia systemu finansowania w obrotach bilateralnych oraz skoordynowania zamówień inwestycyjnych.

Polscy dyplomaci wnosili konstruktywny wkład w działalność Komitetu Rozwoju Handlu, Tadeusz Łychowski był przewodniczącym jednej z grup roboczych²⁹.

Najbardziej jednak głos Polski liczył się w Komitecie Węglowym, który był kontynuatorem Europejskiej Organizacji Węglowej. Dzięki konsekwentnej postawie strony polskiej udało się zapewnić autonomię

²⁶ AAN, MPIH, sygn. 3752, k. 1—12.

²⁷ Tamże, sygn. 280, k. 316.

²⁸ Tamże, sygn. 47, *Raport w sprawie Europejskiej Komisji Gospodarczej*, k. 84—93.

²⁹ Tamże, k. 39, 40 oraz sygn. 3752, k. 1—12.

dla tego komitetu w ramach EKG³⁰. Dyrektorem komitetu został przedstawiciel USA, Jeffers, a pierwszym wicedyrektorem przedstawiciel Polski, W. Ciszewski. Stany Zjednoczone i Polska, jako główni dostawcy węgla dla Europy, wywierali decydujący wpływ na tok prac Komitetu³¹.

W maju 1948 r. przedstawiciele Polski wyszli z inicjatywą, mającą na celu zabezpieczenie priorytetu dla węgla europejskiego, zakładającą stopniową likwidację importu amerykańskiego. Komitet wyraził opinię, że Europa powinna ponownie stać się samowystarczalna w zakresie węgla. Jednakże rezolucja polska o priorytecie węgla europejskiego spotkała się z silną opozycją ze strony Włoch, Holandii, Szwajcarii oraz Austrii. Podnoszono najczęściej zarzut, iż Polska chce narzucić własne, korzystne dla siebie warunki (ceny, gatunki) państwom importerskim. Dzięki poparciu USA, państw skandynawskich i Francji, koncepcję polską udało się przeforsować. Stany Zjednoczone traktowały eksport węgla jako jedną z form pomocy Europie i nie były zainteresowane jego rozwojem. Rezolucja zapewniająca priorytet węgla europejskiego postanawiała, iż węgiel amerykański może trafić na rynek europejski tylko w przypadku braku węgla europejskiego. Ponadto przewidywała wzmożoną pomoc dla producentów węgla europejskiego w postaci kredytów oraz dostaw urządzeń i sprzętu górniczego³². Realizacja tego postulatu, z wielu powodów, okazała się zadaniem mało realnym.

Nie była to ostatnia inicjatywa polska na forum Komitetu Węglowego. W 1948 r. Polska przedłożyła rezolucję dotyczącą międzynarodowego planowania wydobycia węgla i jego importu, oraz drugą, w której sformułowano generalne cele pracy komitetu. Eksperti polscy brali również udział w pracach w zakresie przygotowania optymalnych metod utylizacji węgla. W związku z tym zorganizowano w latach 1948—1949 wizyty specjalistów w Polsce, Czechosłowacji, Francji, Belgii, W. Brytanii, Włoszech, Austrii i Holandii³³. W 1949 r. strona polska zabiegała o zorganizowanie multilateralnych rozliczeń w sprzedaży nad-

³⁰ Na zebraniu organizacyjnym, prof. G. Myrdal zaproponował utworzenie tylko sekcji węglowej, co wykluczało podejmowanie decyzji w sprawach polityki węglowej przez ten organ. W tej sytuacji węgiel byłby instrumentem polityki innych komitetów. Taki stan rzeczy nie odpowiadał delegacji polskiej. Wysiłki polskie, dzięki poparciu delegacji amerykańskiej, uwieńczone zostały sukcesem. Utworzono autonomiczny Komitet Węglowy w ramach EKG (tamże, sygn. 71, k. 33, 34).

³¹ Tamże, sygn. 56, k. 35—41.

³² Tamże, sygn. 71, k. 42—56; „Przegląd Górniczy” 1948, nr 12, s. 1450.

³³ *Rapport de la Commission...*, op. cit. Zob. też „The Economist” 18 IX 1948 za „Przeglądem Górniczym” 1948, nr 12, s. 1450.

wyżek węglowych. Cenione były polskie opracowania z dziedziny górnictwa węglowego³⁴.

Polski handel zagraniczny wykorzystał osiągnięcia dyplomatyczne. W latach 1946—1948 eksport węgla przyniósł znaczne dochody dewizowe (powyżej 100 mln \$). W okresie 1948—1949 Polska obroniła swą pozycję węglową. W 1949 r. sprzedano 30 mln ton węgla, w tym ZSRR i krajom demokracji ludowej 14 mln ton, pozostałą część państwowemu kapitalistycznemu³⁵.

Na terenie innych komitetów EKG przedstawiciele Polski nie prowadzili tak aktywnej działalności. Wynikało to z taktyki stosowanej przez stronę polską. Aktywność w pracach Komisji dyktowały głównie bezpośrednie interesy, których delegaci polscy bronili w poszczególnych komitetach technicznych.

Negocjacje prowadzone w Komitecie Drzewnym doprowadziły do przyznania Polsce z Banku Odbudowy kredytu w wysokości 3200 tys. \$ przeznaczonego na zakup sprzętu dla przemysłu drzewnego. Kredyt miał być spłacony dostawami tarcicy do Europy Zachodniej. Zapotrzebowanie państw zachodnioeuropejskich na drewno było duże. W 1948 r. EKG powołała w tej sprawie komitet do badań materiałów leśnych. Obradom II sesji komitetu przewodniczył przedstawiciel Polski Ropielewski³⁶.

W Komitecie Transportu Wewnętrznego delegaci polscy występowali w sprawie wymiany wagonów oraz dokonania zmian w międzynarodowych konwencjach drogowych. W Komitecie Stalowym przedstawiciele polscy zabiegali o udostępnienie złomu z Bizonii. W Komitecie Energetycznym wysiłki polskie koncentrowały się wokół problemu rozbudowy sieci wysokiego napięcia i budowy elektrowni eksportowych. Zagadnienia związane z inwestycjami o charakterze międzynarodowym nie mogły być potraktowane w szerszym wymiarze ze względu na brak kredytów inwestycyjnych. Dotychczasowa praktyka Banku Międzynarodowego nie stwarzała nadziei na sfinansowanie tego rodzaju projektów. EKG starała się zainteresować tymi propozycjami grupę banków europejskich³⁷.

³⁴ Referat B. Krupińskiego, naczelnego dyrektora CZPW, pt.: „Górnictwo podziemne i problem ochrony zasobów węgla” oraz T. Laskowskiego, naczelnego dyrektora Instytutu Paliw Naturalnych, pt.: „Mechaniczna przeróbka węgla a jego wykorzystanie” zostały wysłane w czerwcu 1949 r. na kongres naukowy zorganizowany przez Sekretariat ONZ, poświęcony wykorzystaniu naturalnych źródeł energii (AAN, MPIH, sygn. 72, nlb.).

³⁵ Tamże, sygn. 71, k. 73—75.

³⁶ AAN, CUP, sygn. 4107, *Komitet Drzewny EKG, 28 IX 1948 r.*, nlb.

³⁷ AAN, MPIH, sygn. 47, k. 84, 95.

W okresie 1947—1949 Polska odegrała poważną rolę w EKG. Spośród pełnoprawnych członków Europy Wschodniej Polska wykazała się największą aktywnością³⁸. Związek Radziecki dopiero na III sesji wyszedł z szerszą inicjatywą. W polskim sprawozdaniu z 1949 r. czytamy: „Związek Radziecki nie ma jednakże bezpośrednich interesów gospodarczych i wskutek tego nie bierze udziału w pracach komitetów technicznych i innych organów pomocniczych z wyjątkiem Komitetu Handlu (początkowo brał udział w Komitecie Transportowym)”³⁹. Stosunek pozostałych krajów Europy Wschodniej był pozytywny wobec EKG, ale poza Czechosłowacją nie przejawiały one większej aktywności. Zainteresowanie Jugosławii pracami Komisji wzrosło dopiero w połowie 1948 r. Wszystkie kraje demokracji ludowej reprezentowane były po raz pierwszy na III sesji. Zaproszono wówczas w charakterze konsultantów Rumunię, Węgry, Bułgarię i Albanie⁴⁰.

EKG stanowiła forum, gdzie podjęto walkę o przyszły kształt ekonomiki europejskiej. Ważne znaczenie miały zwłaszcza takie zagadnienia jak: intensyfikacja handlu Wschód-Zachód, konieczność przebudowy struktury gospodarczej Europy oraz wyznaczenie nowej roli dla gospodarki niemieckiej. Zimna wojna udaremniła jednak wykorzystanie Komisji jako instrumentu współpracy ogólnoeuropejskiej.

Pomyślnie układała się współpraca delegacji polskiej z delegacjami krajów wschodniej Europy. W kwestiach zasadniczych reprezentowały one wspólne stanowisko. Komisja była miejscem „skutecznej i poważnej” propagandy dorobku krajów Europy Wschodniej. Ponadto dobrze układała się współpraca przedstawicieli Polski z przedstawicielami państw skandynawskich i Francji. W czerwcu 1948 r. Francja wystąpiła z propozycją koordynacji polityki polskiej i francuskiej w zakresie europejskich spraw gospodarczych⁴¹. Również i temu zamierzeniu stała na przeszkodzie zimna wojna.

Polska, ze względu na swój wkład, wywierała poważny wpływ na dalszą egzystencję EKG. Wiele zależało od postawy strony polskiej. „O ile bowiem współpraca stałaby się mniej aktywna [współpraca Polski — J. S.] w przyszłości Komisja traci w zasadzie podstawy, na których się opiera tj. czynnej współpracy wszystkich krajów europejskich [...] Kraje zachodnioeuropejskie nie będą widziały żadnego interesu

³⁸ „Stanowisko Polski w Komisji jest stosunkowo b. silne, niewątpliwie najsilniejsze ze wszystkich mniejszych krajów Europy wschodniej” (tamże, k. 67).

³⁹ Tamże, k. 92.

⁴⁰ Tamże, k. 66—69.

⁴¹ Francja była zainteresowana przede wszystkim rozwojem handlu Wschód—Zachód. Propozycja ta była zaakceptowana przez francuskiego ministra spraw zagranicznych Georgesa Bidault'a (tamże, k. 70—78).

w podtrzymywaniu organizacji, która nie stanowiłaby właściwego miejsca dla wspólnych narad wszystkich krajów Europy w zakresie spraw gospodarczych wykraczających poza bilateralne umowy handlowe. Powyższych konsekwencji obawiać się należy przy alternatywie traktowania Komisji wyłącznie jako forum politycznego" — głosił polski raport z 17 IX 1949 r.⁴² Zgodnie z tymi założeniami wiceprzewodniczącym na IV sesji EKG (9—21 V 1949 r.) został wybrany delegat Polski Jacek Rudziński. Fakt ten określał pozycję Polski w EKG.

Strona polska zdawała sobie sprawę, że zachodzi konieczność zmiany taktyki w pracach Komisji. Dotychczas przedstawiciele Polski, kierując się interesem własnego kraju, widzieli możliwość współpracy ogólnoeuropejskiej poprzez pryzmat własnych korzyści, często koniunkturalnych. Okazało się, iż taktyka realizacji doraźnych korzyści nie była możliwa do utrzymania na dłuższą metę. Państwa, które prowadziły wyłącznie taką politykę np. Jugosławia nie odgrywały większej roli w EKG. Drugą pilną kwestią było uzgodnienie postępowania polsko-radzieckiego „[...] na możliwie wysokim szczeblu” w zakresie wielkiej polityki. Zakładano jednocześnie znaczną swobodę taktyczną w działalności obu delegacji⁴³.

Instytut Ekonomii Politycznej
Zakład Historii Myśli Ekonomicznej
i Historii Gospodarczej

Януш Скодлярски

ПОЛЬША В ЕВРОПЕЙСКОЙ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ КОМИССИИ ООН
(в 1947—1949 гг.)

Европейская Экономическая Комиссия ООН представляла собой форум, где начали борьбу за будущую форму европейской экономики. Особенно важное значение имели такие проблемы как: восстановление европейской экономики, интенсификация торговли Восток-Запад, необходимость перестройки хозяйственной структуры Европы, а также назначение новой цели для немецкой экономики.

⁴² Тамże, k. 92.

⁴³ Тамże.

В период 1947—1949 гг. Польша сыграла важную роль в ЕЭК. Среди государств Восточной Европы Польша проявила самую большую активность в работах Комиссии. Польские представители внесли конструктивный вклад в деятельность технических комитетов, а особенно Угольного Комитета и Комитета по развитию торговли.

Польша проявляла инициативу и поддерживала те направления деятельности ЕЭК, которые вели к осуществлению концепции сотрудничества общеевропейского независимо от политических и идеологических расхождений. Холодная война не позволила, однако, использовать Комиссию как инструмент сотрудничества Восточной Европы с Западной Европой.

